

Бібліотека пригод

Р. Е. Распе

ПРИГОДИ БАРОНА МЮНХГАУЗЕНА

Рудольф Распе

Пригоди барона Мюнхгаузена

Книжный Клуб «Клуб Семейного Досуга»

1786

ББК 84.4Г

Распе Р. Э.

Пригоди барона Мюнхгаузена / Р. Э. Распе — Книжный Клуб «Клуб Семейного Досуга», 1786

У цій книжці зібрані дивовижно правдиві оповіді про фантастичні пригоди вигадника й веселуна барона Мюнхгаузена. Його невимовно смішні історії поліпшать настрій та поведуть читачів у світлий і щасливий світ невтримної фантазії.

ББК 84.4Г

© Распе Р. Э., 1786
© Книжный Клуб «Клуб Семейного
Досуга», 1786

Содержание

Путівник для веселих людей	6
Частина I	9
Пригода перша	9
Пригода друга	12
Пригода третя	19
Конец ознакомительного фрагмента.	21

Рудольф Эрих Распе

Пригоди барона Мюнхгаузена

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2010

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення,
2010

* * *

Путівник для веселих людей

Книжка, яку ви тримаєте в руках, є унікальною. Не тільки тому, що вона посіла почесне місце в історії європейської літератури, а й через те, що своїм існуванням вона завдячує як автору, так і головному героєві. Обидва вони були реальними людьми, а серед фахівців навіть досі не вшухають суперечки про те, хто ж доклався до створення «Оповідок барона Мюнхгаузена про його дивовижні подорожі й кампанії в Росії» більшою мірою: філолог, знавець старосвітства Рудольф Еріх Распе (1737–1794 рр.) чи барон Карл Фрідріх Ієронім фон Мюнхгаузен (1720–1797 рр.). Так чи інак, але книжка мала приголомшливий успіх серед сучасників і не втратила його з плином часу. Безліч авторів її наслідували, а в наші часи – неодноразово екранізували. І не дивно: зачаровує та майстерність, із якою написано, а доти, без сумніву, розказано у товаристві друзів ці дивовижні й фантастичні історії про мандрівки та пригоди, сповнені гумору та динаміки. Таке не могло залишити читачів байдужими.

Хто ж вони, ці двоє, добрі знайомі, які впродовж багатьох років підтримували дружні стосунки, а потім розсварилися через книжку, що назавжди прославила їхні імена? Уже самі долі цих чоловіків, як і долі багатьох європейців другої половини бурхливого XVIII ст., можуть стати сюжетом захопливого роману.

Карл Фрідріх Ієронім фон Мюнхгаузен був нащадком давнього саксонського лицарського роду. У XII ст. його далекий предок брав участь у хрестовому поході під проводом Фрідріха Барбаросси. Один із його синів утратив до монастиря, звідки його випустили за імператорським указом. Від цього чоловіка на прізвище Мюнхгаузен (дослівно – «монастир»), яке пізніше стало прізвищем, почалася нова родовідна гілка. На гербі всіх Мюнхгаузенів відтоді почали зображувати монаха з палицею та книгою. Серед них були вельможі, полководці, міністри, ба навіть засновник славного Геттінгенського університету в Німеччині.

Карл Фрідріх Ієронім народився у маєтку Боденвердер недалеко від Ганновера. Коли йому виповнилося п'ятнадцять – вступив пажем на службу до знатного герцога Брауншвайг-Вольфенбюттельського Фердинанда Альбрехта II. Два роки потому син герцога як наречений принцеси Анни Леопольдівни, котрій тодішня безнащадна імператриця Росії Анна Іванівна хотіла передати владу, виїхав до Росії. Мюнхгаузенів натомість припало супроводжувати його в цій країні. Однак сватання затягнулося на кілька років. Тим часом молодий герцог встиг узяти участь у війнах, які вела тоді Російська імперія з Туреччиною та Швецією, а юний паж, звісно, всюди слідував за ним. Лише 1739 р. відбулося весілля герцога Антона Ульріха з Анною Леопольдівною. А Мюнхгаузен, звільнений від обов'язків пажа, вступив корнетом до Брауншвайзького кірасирського полку і вже за рік став поручником та командиром першої елітної роти кірасирів.

Однак 1741 р. владу в Росії захопила Єлизавета, донька Петра I. Принца Антона Ульріха з дружиною ув'язнили у Ризькому замку. Мюнхгаузенів, за іронією долі, довелося бути стражем своїх колишніх вельможних покровителів. Його кар'єра, що так блискуче почалася, раптово стала занепадати. Попри репутацію бездоганного офіцера, наступне військове звання барон із величезними труднощами здобув лише 1750 р. Але ще задовго до цього Мюнхгаузен мав нагоду командувати почесною вартою, яка зустрічала наречену спадкоємця російського престолу – Софію-Фрідеріку Ангальт-Цербстську, майбутню імператрицю Катерину II.

У 1752 р. барон, узявши на рік відпустку від служби, повернувся до рідного Боденвердена – провінційного містечка, яке впродовж кількох століть разом з околицями належало родині Мюнхгаузенів. Однак відпустка затягнулася на кілька років, отож Карл Фрідріх Ієронім подав у Військову колегію прохання про відставку і до Росії більше не повертався.

Відтоді барон мирно провадив життя заможного землевласника – зустрічався з сусідами-поміщиками, полював у навколишніх лісах та полях, іноді подорожував до сусідніх міст – Ганновера чи Геттінгена. У своєму маєтку Мюнхгаузен звів спеціальний павільйон і оздобив його мисливськими трофеями з тією метою, щоб приймати там друзів. Уже після його смерті цю будівлю назвали павільйоном брехні. Саме там господар, природжений оповідач та імпровізатор, частував відвідувачів неймовірними історіями про свої дивовижні пригоди в Росії.

Ось як розповідав про Мюнхгаузена один із гостей його павільйону, де збиралася чимала кількість охочих послухати побрехеньки барона: «Зазвичай він розпочинав свої оповідки за склянкою пуншу після вечері, покурюючи величезну люльку з коротким мундштуком... Під час розповідей він починав чимраз бурхливіше жестикулювати, крутити на голові свою маленьку франтівську перуку, обличчя його жвавішало й розрум'янювалося, і він, зазвичай дуже правдивий чоловік, у ці хвилини майстерно доплітав свої фантазії до реальності».

Постійним слухачем барона був його близький приятель із Ганновера Рудольф Еріх Распе – один із найосвіченіших людей свого часу, який вивчав природничі науки й філологію в Геттінгені та Ляйпцігу, знавець філософії й археології, письменник та історик літератури. У ті роки Распе служив секретарем в університетській бібліотеці, видавав твори філософа Ляйбніца, написав один із перших німецьких лицарських романів «Гермін і Гунільда».

Распе у 1767 р. став професором університету «Кароліnum», йому доручили опікуватись антикварним та монетним кабінетом. Багато часу він витрачав на подорожі німецькими землями у пошуках усіляких рідкісних речей, монет і стародавніх рукописів для колекції ландграфа Кассельського.

При цьому Распе був бідним, часто-густо впадав у борги. Одного разу він таки не встояв – продав частину монет із колекції ландграфа, волюючи покращити своє фінансове становище. За якийсь час зникнення викрили, влада видала ордер на його арешт, і в будинок до професора увірвалася варта. Аж тут сталася річ майже неймовірна. Люди, які прийшли арештовувати Распе, були просто приголомшені його даром оповідача. Він неабияк розважив їх своїми надзвичайними історіями, а тому вони дали йому змогу втекти з міста.

Таким чином, Распе й Мюнхгаузен вартували один одного – обидва були авторами фантастичних сюжетів і майстрами усної розповіді. Распе переїхав до Лондона, де й далі бідував, аж поки йому в голову зайшла грандіозна ідея – оприлюднити англійською мовою історії, які він чув від свого приятеля Мюнхгаузена. У книжці, що вийшла друком без зазначення імені автора, Распе зібрав кілька вже відомих у Німеччині історій, які належали Мюнхгаузенів. Їх опублікували у збірці «Путівник для веселих людей». Але до цих історій Распе додав ще й кілька власних, запозичивши сюжети грецьких, римських та східних анекдотів і перетворивши книжку на цілісний твір, об'єднаний постаттю оповідача.

Книжка мала величезний успіх. Одне по одному друкувалися нові видання і приносили авторові кругленькі суми грошей. Натомість ім'я барона Мюнхгаузена згодом в Англії почали часто вживати на позначення віртуозного оповідача-побрехайла. Зрозуміло, така слава жодним побитом не втішила нащадка хрестоносців, блискучого офіцера російської служби – справжнього барона Мюнхгаузена.

Терпець баронові увірвався остаточно, коли книжку Распе перевидали в Німеччині. У німецькому перекладі було названо повне ім'я Мюнхгаузена та були наведені подробиці його життя. Через таке нахабство барон просто-таки ошалів від люті. Спочатку він вирішив навіть викликати Распе на дуель. Оскільки ж письменник залишався недосяжним, проживаючи в іншій країні, Мюнхгаузен заложив проти нього судовий позов за приниження дворянської честі.

Однак суд відхилив позов барона, тому що в книжці не вказано ім'я автора. А тим часом витвір Распе набув у німецьких землях такої популярності, що до Боденвердера почали звідусіль з'їжджатися люди, воліючи на власні очі побачити барона-брехунця. Мюнхгаузеніві довелося виставити довкруг маєтку слуг, аби ті обороняли його від зазіхань надто цікавих бюргерів, охочих повитріщатися.

Отак іще за життя, не зробивши нікому геть нічого поганого, барон Мюнхгаузен обернувся на літературного персонажа, який розчинив його справжню сутність. До нього приліпилося прізвисько короля-пустобреха й першого з-посеред брехунів. Отож навіть найближчі родичі барона зреклися його, звинувативши в тому, що він зганьбив їхнє ім'я.

Реальний Карл Фрідріх Ієронім фон Мюнхгаузен утратив усі свої статки й доживав віку на самоті в порожньому холодному будинку. Хворого барона доглядала єдина служниця. Коли незадовго до його смерті вона допомагала немичному старому чоловікові перевзутися й виявила, що у нього немає двох пальців на нозі, барон розсміявся і видав свій останній жарт: «Я позбувся їх під час полювання в Росії – мої пальці відкусив білий ведмідь!»

А що ж Распе? Він покинув цей світ на три роки раніше за свого героя. На гроші, зароблені від продажу книжок про Мюнхгаузена, письменник придбав шахту в Ірландії, але не встиг навіть почати видобувати вугілля, оскільки заразився висипним тифом, проти якого тогочасна медицина залишалася безпорадною.

У наші дні в Боденвердері ім'ям Мюнхгаузена названо вулицю, ресторан, готель, кіно-театр і навіть аптеку. Також там установили пам'ятник-фонтан, що зображає барона, котрий сидить на половині коня, а той жадібно припав до води. У садибі Мюнхгаузена сьогодні розмістилася мерія, а в приміщенні школи відкрили його музей. За два століття, що минули, у різних країнах видано близько шестисот книжок із продовженням пригод Мюнхгаузена й розповідями про нього самого. Притому деякі з них написали його нащадки – ті, хто колись соромився свояцтва зі славнозвісним бароном-брехуном.

Частина I Пригоди на суходолі

Пригода перша

Якось я подався в мандри до Росії. Я вирушив зі свого помешкання якраз посеред зими, бо зі свідчень усіх мандрівників достеменно знав, що на півночі Німеччини, Польщі, Курляндії та Ліфляндії дороги ще карколомніші за ті, що ведуть до храму Чесноти. Лише сніг із морозом пригладжують їх – без жодного втручання можновладців, які мали б турбуватися про вигоди для населення.

Поїхав я верхи. Це найпрактичніший спосіб подорожувати, якщо, звісно, йдеться про відбірного коня та вправного наїзника. Верхи на власному коні вже точно не вляпаєшся неждано-негадано в суперечку з якимось прискіпливим німецьким поштмейстером, та й вимучений спрагою погонич не возитиме тебе від шинка до шинка.

Одягнувся я в дорогу доволі легко, і холод добряче дошкуляв мені, що далі я просувався на північний схід. Важко собі й уявити, як при такій холоднечі та негоді почувався нещасний старигань, на якого я випадково натрапив у Польщі. Він лежав на голій землі на узбіччі дороги й безпорадно тремтів, ледь прикриваючи свою наготу жалюгідним лахміттям, нездатним захистити його від пронизливого північно-східного вітру. Мені стало страшенно шкода бідолаху. Я й сам уже зовсім задубів, одначе накинув на старого свого плаща.

Після цього я любісінько поїхав далі й не зупинявся, аж доки настала ніч, огорнувши все непроникною темрявою. Навкруги – ні вогника, ані звуку, які вказували б на близькість селища. Усе довкола вкрило снігом, я збився з дороги й не знав, куди мені їхати далі.

До того ж, мене зовсім виснажила тривала мандрівка верхи. Довелося зізти з коня та прив'язати його до якогось міцного кілка, що стирчав над сніговим заметом. Прихопивши із собою, заради безпеки, свої пістолі, я ліг поблизу на сніг і так непробудно заснув, що продер очі вже аж серед білого дня. Як же я здивувався, коли побачив, що прокинувся на церковному подвір'ї! Спочатку я був собі подумав, що за моїм конем і слід загуб. Та раптом почув угорі над собою іржання. Зводжу погляд і ось що бачу: мій кінь висить на вузді, прив'язаний до шпилья дзвіниці. Отоді я збагнув, що трапилося. Село за ніч цілком замело снігом. Коли вже я заснув, погода різко змінилася. Сніг поволі танув, я непомітно опускався, аж доки опинився на твердині. А те, що у темряві видалося мені зламаним деревцем, яке стирчало з кучугури снігу, насправді було шпилем дзвіниці з флюгером. От до нього я і прив'язав напередодні свого коня. Без зайвих зволікань я схопив пістоль, вистрілив у пасок, на якому теліпалася бідна тварина, і, отримавши неушкодженого коника назад у своє володіння, подався далі.

Далі на моєму шляху не траплялося пригод, аж поки я приїхав до Росії. А там, виявляється, узимку взагалі не прийнято їздити верхи. Я маю за правило пристосовуватися до звичаїв тієї країни, куди занесе мене доля, а тому придбав однокінні санчата й весело вирушив до Петербурга.

Не можу пригадати, де саме відбулася зі мною одна цікава подія: в Естляндії чи в Інгерманляндії... Знаю напевно лише те, що все те сталося у непроглядному лісі. За мною погнався страшний знавіснілий від голоду й холоду вовк. Він у два прискоки наздогнав мої сани – і мені, здавалося, вже не було порятунку. В останній надії на спасіння кинувся я долілиць на санчата, даючи волю коневі рятувати нас обох на його власний розсуд.

Утім, трапилося те, чого я потайки бажав, не наважуючись, одначе, сподіватися на такий щасливий кінець. Вовк справді не звернув жодної уваги на моє сухоребре тіло. Пере-

стрибнувши через мене, він оскаженіло накинувся на коня, роздер і вмиль проковтнув усю задню частину безталанної тварини. Але мій кінь навіть після того не припинив мчати стрімголов, утікаючи від страху й болю.

Отак щасливо уникнувши неминучої смерті, я тихенько підвів голову і з жахом побачив, як голодний хижак зажерливо вгризається у свою здобич. Тільки-но він глибше зарився у нутроші коня, я щосили вперішив його батою. Той із переляку рвонув уперед так, що тіло коня гепнулося на землю, а вовк опинився в його шкурі та упряжі. Я заповзвся нещадно його шмагати, не зупиняючись ані на хвилю. Таким чином обидва ми, здорові й неушкоджені, хоча й попри власні сподівання та на превеликий подив випадкових перехожих, кулею прилетіли до Петербурга.

* * *

Не докучатиму вам, панове, порожньою балаканиною, описуючи устрій розкішної російської столиці, розквіт наук і мистецтв та всілякі її визначні пам'ятки. Ще менше кортіло б мені розповідати вам про інтриги й кумедні історії петербурзького добірного товариства. До слова, там є один милий звичай – господиня будинку, зустрічаючи гостя, неодмінно пригощає його власноруч чаркою горілки і голосно чоломкається з ним.

Однаке я маю намір привернути вашу увагу до більш достойних та шляхетних речей, таких, наприклад, як собаки й коні, які завжди були моєю слабкістю. А крім того, до лисиць, вовків і ведмедів, що водяться в Росії, як і всіляка інша дичина, в такій незліченній кількості, яка навіть не снилася мисливцям з інших країн. Потім ми, нарешті, перейдемо до веселих мандрівок, молодецьких забав та славетних подвигів, що прикрашають дворянина більше, аніж пусті баляндраси грецькою мовою чи латиною, усілякі там пахощі, коки та локони, придумані французькими мудрагелями й перукарями.

Вступити на службу до війська негайно я не міг. Отож у мене залишалося близько двох місяців вільного часу, який я мав нагоду гайнувати у веселому товаристві, витрачаючи свої гроші у найблагородніший спосіб, як і належить при моєму званні.

Ночі ми проводили за грою або гулянками при дзвоні наповнених чарок. Холодний клімат Росії та народні звичаї сприяли тому, що пляшка тут мала набагато почесніше місце серед товариських утіх, аніж у нашій тверезій Німеччині. Не дивно, що я зустрічав серед росіян справжніх віртуозів благородного мистецтва чаркування.

Однак усіх їх перевершував один сивобородий генерал із мідно-червоним обличчям, який частенько приєднувався до наших застіль. Цей старий вояка втратив у битві з турками верхню частину черепа, тому, щойно в нашому товаристві з'являвся хтось новенький, він із задушевною ввічливістю перепрошував за те, що мусить сидіти за столом у капелюсі. За обідом генерал мав звичку спорожняти по кілька карафок горілки, а під кінець запивав цю порцію зазвичай пляшкою міцного арака або ж, залежно від обставин, подвоював її. При цьому поважний ветеран ані на крихту не п'янів. Гадаєте таке неможливо? Вибачайте, панове, мені й самому довгенько невтямки було таке дивацтво, аж поки один випадок дав мені в руки ключа до цієї цікавої загадки.

Річ у тому, що цей старий добродій, випивши чарчину, час до часу ніби за звичкою злегка підіймав свого капелюха. Я часто бачив цей жест, не надаючи йому ані найменшого значення. Те, що генералові від випитого ставало гаряче, видавалося так само природним, як і те, що він освіжав собі голову. Та одного разу я випадково помітив, що разом із капелюхом він підіймає прироблену до нього срібну пластинку, якою йому замінили відірваний верх черепа. При цьому випари від випитих міцних напоїв зникали, злітаючи догори легкою хмаринкою. Отоді все стало зрозуміло. Я розповів про це дивовижне відкриття кільком своїм найближчим друзям, пропонуючи підтвердити його наочно того ж таки вечора.

Тримаючи у руці запалену люльку, я непомітно підкрався до старого ззаду й зачекав, поки він підніме капелюха. Тільки-но генерал це зробив, я вмить підпалив від люльки клаптик паперу й простягнув його до алкогольних випарів, що здіймалися над головою ветерана. Перед нами розгорнулося неймовірно гарне видовище. В одну мить випари над головою нашого героя обернулися на стовп полум'я, а частина пари, що залишалася над волоссям старого, миттєво спалахнула, утворивши навколо голови блакитне саяво у вигляді німба.

Мій дослід, звісна річ, не вдалося зробити непомітно для генерала, проте він аж ніяк не розлютився. Що й казати, відтоді цей доброзичливий старигань не раз дозволяв нам повторювати такі пустощі. Тепер щоразу, коли до нашого застілля приєднувалася нова людина, ми поспішали влаштувати для неї це приголомшливе видовище. А щоб надати вогнищу над генераловою головою ще більшого саява, починали навперебій пропонувати йому парі на пляшку його улюбленого арака, намагаючись навмисне програти, і примушували самотужки випити до дна вигране вино.

Зрештою ореол над головою ветерана розрісся до таких розмірів, що його власникові вже не стало більше місця серед простих смертних. Однієї прекрасної днини він покинув тлінний світ, імовірно, для того, щоб переселитись у Валгаллу та бенкетувати там серед героїв, котрі здобули безсмертя.

Пригода друга

Годі й переповісти безліч інших веселих витівок, у яких нам, відповідно до обставин, належала роль то дійових осіб, а то глядачів. Однак зараз маю на думці потішити вас, мої любі слухачі, розповіддю про незрівнянно дивніші й цікавіші пригоди – під час полювань.

Було б зайве, шановне панство, нагадувати про те, що я найбільше любив товаришувати з людьми, котрі мали пристрасть до шляхетної мисливської забави й розумілися в ній. Завжди нові враження від полювання, а також несказаний успіх, який супроводжував мене у мисливських пригодах, роблять ці спогади про часи моєї молодості винятково цікавими.

Одного ранку визирнув я з вікна своєї спальні й аж зойкнув: розташований по сусідству великий став повністю вкрила чимала зграя диких качок. Не гаючи часу, схопив я рушницю, яка стояла поруч у кутку, і так стрімко збіг сходами, що аж тріснувся головою об одвірок.

З очей мені посипалися іскри, одначе, зволікати я не міг, отож, тамуючи біль, побіг далі. Наблизившись до ставка на відстань пострілу, я вже хотів був прицілитися, аж тут із жахом помітив, що під час удару об одвірок від моєї рушниці відскочив кремінь.

Що залишалося мені робити? Адже важила кожна хвилина. На щастя, я згадав про іскри, які щойно сипалися з моїх очей. Хутенько відвівши гачок, я прицілювався у ласу здобич і з усієї сили гахнув кулаком собі просто в око. Від сильного удару з ока знову полетіли іскри, порох запалав, пролунав постріл, і я вклав на місці п'ять пар качок, чотирьох попелюхів та двох лисок.

* * *

Міцний дух – головне для молодецького завзяття, ось що я вам скажу. Вояки й мореплавці часто рятували собі життя саме завдяки цій рисі характеру. Проте й мисливцям стійкість духу не раз і не два стає у пригоді.

Пригадую, як одного разу натрапив я на берег якогось озера і там теж побачив із півсотні диких качок. Та цього разу вони, як на лихо, розпливлися по всьому широчезному плесі, тож годі було сподіватися вполювати одним пострілом більше двох-трьох. На біду, у моїй рушниці залишився останній заряд.

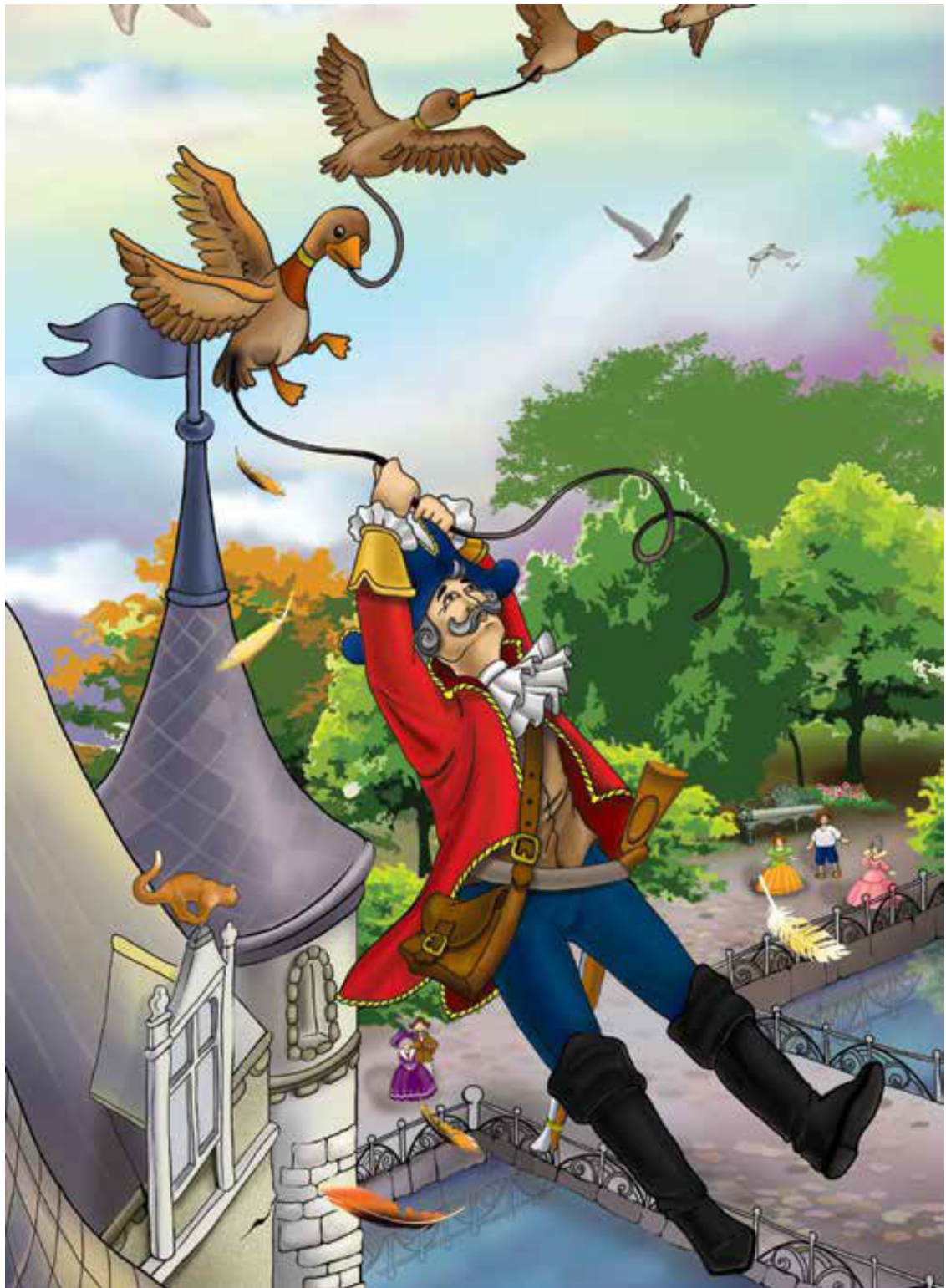
Одначе мною заволоділо непереборне бажання неодмінно забрати додому всю птицю, що злетілася до озера, позаяк на обід до мене мало завітати чимале товариство. Нараз мені зайшла в голову чудова ідея. У моїй мисливській сумці ще лежав шматочок сала – залишок узятої з дому провізії. Я взяв собачий мотузок, розпустив його, щоб зробити якомога довшим, прив'язав до кінця сало і, сховавшись у прибережному очереті, закинув цю приманку у воду. Незабаром, на моє щастя, її помітив один дикий качур. Він стрімголов підплив до сала й жадібно проковтнув таке ласе частування. Інші качки кинулися слідом за ним.

Та сало було слизьке, воно легко сковзнуло крізь усі нутрощі качура і, вискочивши з іншого кінця, знову опинилося у воді. А там його вмить підхопила друга качка, а потім – третя, четверта, і так, по черзі підпливаючи, сало на мотузці заковтнули всі качки до останньої. За якихось кілька хвилин моя приманка здійснила мандрівку нутрощами всіх качок, причому мотузка не обірвалася.

Нанизані на неї птахи виглядали, наче намистини на коралях. Я спокійнісінько витягнув на берег цю качину низку, обмотався нею й вирушив додому.

Йшов-ішов, аж поки втомився. Шлях був неблизький, і тягти на собі таку велику здобич ставало мені не під силу. Я вже навіть почав нарікати на свою ненаситність. Та раптом моя непосильна ноша зробила мені величезне полегшення. Усі ж качки ще живі! Відійшовши трохи від переляку та здивування, вони нараз залопотіли крилами і спробували злетіти у

небо. Будь-хто інший на моєму місці розгубився б, я натомість скористався такою несподіванкою і, піднявшись над землею, заповзвся в повітрі веслувати полами камзола, щоб спрямувати політ до свого житла.

Коли вже ми долетіли, я, щоб спуститися на землю, почав хуенько скручувати шії моїм качкам. Ця операція, зізнаюся, виявилася вельми клопіткою, тому що я мусив почати з найпершої качки, і якщо моя відчайдушна спроба вдалася, то лише завдяки сміливим вивер-

там у повітрі, які я повторював стільки разів, скільки було у мене птахів. Скрутивши шию останній качці, я повільно спустився у комин і приземлився просто в кухонне багаття, яке, на щастя, ще ніхто не розпалив.

Важко описати переполох мого кухаря, коли я у такий незвичний спосіб опинився в кухні. Однак його переляк хутко змінився радістю, коли він, oprіч свого господаря, побачив таку багату здобич, якою можна досхочу начастувати гостей та челядь.

* * *

Схожий випадок мав я зі зграєю куріпок. Я вирушив на полювання, щоб випробувати нову рушницю, і вже вистріляв увесь запас шроту. Та, повертаючись додому, угледів зненацька, як із місця здійнялася зграя куріпок. Бажання поласувати кількома з них під час вечері підказало мені один засіб, до якого раджу вдаватися і вам, панове, за схожих обставин. Простеживши, де сіла зграйка, я мерщій зарядив рушницю замість свинцю шомполом, яким чистять зброю, загостривши нашвидкуруч його кінчик. Тоді підкрався до куріпок і вистрілив по них тієї миті, коли вони злетіли. І от за кілька кроків від мене мій шомпол упав на землю з нанизаними на нього сімома куріпками, котрі, мабуть, неабияк здивувалися, опинившись аж так несподівано на рожні.

Недарма кажуть: «Боже, поможи, та й сам не лежи». Але на цьому моя дивна пригода не завершилася. Піднявши із землі шомпол із нанизаною птицею, я вже хотів був захвати його до своєї мисливської сумки. Та враз помітив, що куріпки, виявляється, засмажилися на шомполі, який розпікся від пострілу. Пір'я з них облетіло, а м'ясо так апетитно зарум'янилося, що зоставалося лише покласти їх на тацю та подавати до столу. До того ж, дичина набула пікантного присмаку, який припав би до вподоби не одному витонченому гурманові.

Ще іншого разу, коли я полював у густих лісах Росії, попалася на моєму шляху чудова чорно-бура лисиця. Було б шкода зіпсувати її цінне хутро кулею або зарядом шроту. Лисиця ж стояла спокійно, притулившись до дерева. В одну мить я дістав кулю зі своєї рушниці, вклав на її місце великий теслярський цвях й вистрілив так влучно, що прибив пухнастого хвоста красуні просто до дерева. Тоді неквапом підійшов до лисиці, взяв свого мисливського ножа, розсік їй навхрест шкіру на морді та почав шмагати тварину нагайкою. Лисиця рвучко вискочила зі своєї шкіри й чкурнула світ за очі. Я натомість повернувся додому з багатим та неушкодженим трофеєм.

* * *

Буває таке, що якась випадковість або удача виправляють наші помилки. У цьому я сам переконався незабаром після однієї події, про яку вам розповім. Колись побачив я у лісовій гушавині дике поросятко, за яким бігла велетенська кабаниця. Я вистрелив у них, але, от лихо, схибив. Аж дивлюся: що за дивина? Вціліла після пострілу звірина мала б умити дременути у хащі, а свиня ж стоїть на місці як укопана. Підійшов я ближче, придивився до неї, і зрозумів – вона вже геть осліпла від старості. От вона й трималася зубами за хвоста свого поросяти, яке чесно виконувало власний синівський обов'язок, водячи стару за собою. Куля, що пролетіла так успішно для них і так невдало для мене – між свинею та її дитинчам, – розітнула цю живу прив'язь. Поранене порося-поводир кинулося навіткача, а розгублена сліпа свиня, звісно, зупинилася, не випускаючи з пащі відстреленого кінчика поросячого хвоста. Недовго думавши, я вхопився за цей кінчик і спокійнісінько повів сліпу кабаницю до себе додому – без найменшого опору безпорадної старої тварини.

* * *

Хоч які страшні дикі свині, проте вепри куди лютіші й небезпечніші за них. Одного разу я, не готовий ні до нападу, ані до захисту, натрапив несподівано в лісі на розлюченого вепра. Ледь-ледь пощастило мені сховатися від нього за могутнім дубом. Тоді оскаженілий звірюган кинувся за мною і з такою силою вдарив іклами у стовбур дуба, що вони глибоко вп'ялися у дерево й застрягли. «Постривай-но, – подумав я, – тепер тобі не вирватися». Схопивши камінь, я почав забивати ним ікла вепра ще глибше у твердий дуб. Хай там як пручався кабанисько, лютуючи від болю, але його відчайдушні зусилля геть зовсім йому не допомагали. І довелося цьому хижаку хоч-не-хоч чекати на моє повернення із сусіднього села, куди я збігав за мотузками і возом, щоб привезти його живцем до себе додому, що й примудрився зробити без особливих труднощів.

* * *

Я певен, панство, що ви чували про святого Губерта – хороброго патрона мисливців і лучників, а також про благородного оленя, який постав перед ним у лісі зі святим хрестом між рогами. Щороку в товаристві з іншими мисливцями я сумлінно віддаю шану та хвалу цьому покровителеві полювання. Разів сто я мав нагоду бачити того оленя – то намальованого у церквах, то вишитого на гербах лицарів. Як чесний і правдивий мисливець не беруся стверджувати, чи такі олені з хрестами жили тільки в старовину, чи існують також у наші дні. Але ось що трапилося мені бачити.

Одного разу, коли я на полюванні вже вистріляв усі свої набойі, враз переді мною наче вигулькнув із-під землі чудовий олень. Стоїть і дивиться на мене, ще й так сміливо, ніби знає, що мені нічим у нього стріляти. Та хіба я міг прогавити таку здобич?! Отож, я зарядив хутенько рушницю порохом, а замість шроту досипав до нього жменю вишневих кісточок, швидкома зірвавши з дерева, що росло поруч, і з'ївши кілька ягід. Цим зарядом я вистрілив у оленя і вцілив йому просто в маківку між рогами. На якусь мить приголомшений звір похитнувся і впав, однак враз схопився на ноги – і гайнув щодуху поміж хащі.

Якось за рік чи два полював я знову в тому лісі. І тут – уявіть собі! Біжить попри мене красень-олень, а в нього між рогами – розкішне вишневе дерево футів десять заввишки. Отоді пригадав я свою давню пригоду. Після першої нашої зустрічі я цілком справедливо вважав цього звіра своєю власністю, тож цього разу без зайвих роздумів вклав його на місці влучним пострілом.

Отже, крім чудової оленини, я одержав ще й десерт, бо ж дерево було рясно вкрите такими смачними червонобокими вишнями, що кращих я доти й не куштував.

Хто зна, панове мої, можливо, якийсь преподобний Немврод – настоятель монастиря чи єпископ, палкий мисливець – отак і прикрасив хрестом між рогами оленя святого Губерта... Адже духовні мужі споконвіку славилися мистецтвом оздоблювати чужі лоби, та й тепер старанно підтримують цю славу. А вправний мисливець у вирішальну хвилину не добирає засобів і ні перед чим не зупиниться, воліючи отримати ласу здобич. Знаю це з

власного багатющого досвіду, бо ж сам не раз піддавався таким спокусам. У які халепи я втрапляв через оцю пристрасть, годі й збагнути!

* * *

Наприклад, як вам сподобається ось хоча б така okazія?

Якось у Польщі я так захопився полюванням, що й незчувся, як почало сутеніти. Ліс ураз проковтнула темрява – ні тобі світла Божого в небі, ані порошу в порохівниці! Розвернувся вже я, щоб іти геть, аж бачу – вивалює з лісової гушавини страшенний ведмідь із роззявленою пащекою і суне простісінько на мене. Дарма обмацував я спритними пальцями свої кишені в надії надібати залишки порошу та свинцю.

Мені попалися під руку тільки два запасні кремені для рушниці, які узяв про всяк випадок. Схопив я одного кременя і з усього розмаху жбурнув його ведмедеві у роззявлену пащу так сильно, що камінчик залетів просто йому в горлянку. Не вельми втішений моїм частуванням ведмідь почав розвертатися до мене задом, воліючи втекти, і став навкарачки. Цим моментом я скористався, щоб іззаду поцілити другим кременем йому в нутро. Кинутий з такою самою вправністю камінчик не тільки потрапив за призначенням, а й у широчезному ведмежому пузі з усієї сили стукнувся об перший. Пролунав гучний тріск, блиснув вогонь, і звіра розірвало на кавалки.

Кажуть, удало наведений аргумент *a posteriore*¹, який до того ж влучно зіткнувся з аргументом *a priori*², з таким самим успіхом розривав ущерть багатьох запеклих науковців та філософів із ведмежими манерами. Що ж стосується мене, то хоч я й вийшов сухим із води, однак, не волів би вдруге таке пережити або здібатися знову з ведмедем, не маючи при собі інших засобів оборони.

Утім, така вже, мабуть, моя доля – найстрашніші та найлютіші хижаки нападали на мене саме тоді, коли я не мав змоги дати їм відсіч, ніби вони здогадувалися про мою беззахисність завдяки своєму звирячому чуттю.

Так, одного чудового зимового дня на полюванні я відкрутив був кремінь від своєї рушниці, щоб трохи його нагострити. Щойно я це зробив, як поруч залунало пронизливе ведмеже гарчання. Озираюсь – а кудлате чудовисько вже от-от накинеться на мене! Єдине, що придумав я зробити для свого порятунку, – хутко видертися на найближче дерево. Та й тут мене спіткало лихо: коли я видряпувався на дерево, з моєї руки вискочив мисливський ніж. Тепер мені нічим було закріпити тугий гвинт рушничного кременя. А ведмідь уже зупинився під деревом і люто зиркав на мене, тож я мусив готуватися до нападу в будь-яку мить.

Вибивати іскри собі з очей я не мав ні найменшого бажання. Ще минулого разу я так пошкодив собі око, що воно болить мені навіть досі. Не кажу вже й про інші безрадісні наслідки такого прийому.

А мій мисливський ніж стирчав зі снігу й наче піддражнював мене. Я поглинав його очима, але мої благальні погляди ніяк не могли зарадити біді. Врешті мені спала на думку незвичайна і водночас щаслива ідея: я почав плювати на ручку ножа. На тріскучому морозі моя слина миттєво замерзала, і хвилини за дві я вже наплював стільки, що утворилася довжелезна крижана бурулька, яка досягала нижніх гілок дерева. Я примудрився дотягнутися до неї рукою і без особливих зусиль, але дуже обережно, щоб не зламати таке крихке пристосування, дістав нарешті свого ножа.

Ледь устигли мої закоцублі пальці міцно закрутити рушничний кремінь, як ведмедько уже дерся до мене з візитом.

¹ Апостеріорі – на підставі досвіду, з досвіду (лат.).

² Априорі – незалежно від досвіду (лат.).

«Їй-Богу, – подумав я, – треба бути справжнім ведмедем, щоб так вдало вибрати момент». За мить із дерева гримнув такий вітальний салют на честь шановного гостя, що той злетів шкереберть додолю і простяг лапи.

* * *

Ще якогось разу накинувся на мене зненацька величезний вовк. Не маючи під руками ніякої зброї, я інстинктивним рухом засунув у його роззявлену пащеку свого кулака. Рятуючи власне життя, я пропихав руку щораз глибше, глибше, глибше в горло, аж поки вона майже до плеча опинилася в нутрошах вовка. Та що ж робити далі? Не можу сказати, що таке безпорадне становище було мені до душі. Опинитися віч-на-віч із вовком! Гадаю, це справа неабияка. Ми позирали один на одного вельми непривітно. Вартувало мені витягти з пащі звіра свою руку, і він би накинувся на мене з подвійною люттю – це було зрозуміло з його скаженого погляду. Тоді я схопив його міцніше за кишки, добряче трусонув, вивернув навиворіт, як рукавичку, кинув на землю – та й на тому кінець.

Однаке вдруге я не наважився таке зробити, коли невдовзі в одному вузькому петербурзькому завулку за мною погнався скажений пес. «Ні, тут треба дати драла», – сказав я собі, скинув із рамен важезну шубу, щоб було легко бігти, та й шмигонув у перші-ліпші ворота. А шуба, смію зауважити, дорога, підбита розкішним хутром із блакитних полярних лисиць, яких я настріляв власноруч під час наших чудових зимових полювань. Та я не сумнівався в тому, що шуба не пропаде. Вулиці того дня були порожніми – всі боялися скаженого псиська, який гасав містом, і не наважувалися навіть потикати носа з хати.

Трохи згодом я послав за шубою свого слугу. Він справді знайшов її, приніс додому і сховав за моїм наказом до шафи. Лишень уявіть, як я злякався наступного дня, коли вдосвіта мене розбудив страшний лемент у квартирі. А за хвилю мій лакей Іван голосно кликав мене до роздягальні:

– Пане бароне, прошу вас сюди, тут ваша шуба сказалася!

Прибігаю я до роздягальні – а там таке коїться: повсюди валяється моє подерте на клатті вбрання. Слуга таки не помилився – моя улюблена шуба зі шкури полярних лисиць просто знавісніла. Певно, стала-таки жертвою собацюри, от і сказалася. Тож тепер простісінько на наших очах вона накинулася на мій новий парадний камзол, почала немилосердно тріпати його, топтати, возити ним по підлозі, не шкодуючи ні оксамиту, ані золотого гаптування! Озвірілу шубу ледь удалося вгамувати добрим кийком, після чого у моїх покоях нарешті оселився спокій.

Пригода третя

Як бачите, панове, моє життя не раз висіло на волосині. А рятувало мене з тих смертельних халеп сліпе щастя, яким я вмів учасно скористатися завдяки власній хоробрості й сильному духу. Щасливий випадок – це та умова, що гарантує успіх мисливцям, воїнам і мореплавцям. Одначе сподіватися у кожній ситуації на свою щасливу зірку, відвагу та спритність, нехтуючи мудрі розрахунки, підготовку чи кошти, потрібні для успіху справи, може тільки зовсім безголовий та необережний мисливець, адмірал або генерал. От мене, наприклад, важко звинуватити у недбальстві. Можу гордо заявити, що за відбірність моїх коней, мисливських собак, вогнепальної та холодної зброї, а також за майстерне володіння нею я давно маю якнайкращу репутацію серед знавців справи.

Ні в лісі, ані у полі не було кращих за мене звіроловів – так досконало опанував я всі види цієї шляхетної забави. Не описуватиму вам у деталях моїх стаєнь, псарень, домашнього арсеналу. Нехай вихваляються такими речами блазні-дармограї з дворянським званням, одержимі кіньми, псами й полюванням. Мушу, однак, розповісти про двох собак, віддану службу яких я досі згадую з величезною вдячністю.

Одна з них, вижлиця, називалася Діанка – навдивовижу розумна, чуйна, невтомна тварина. Мені заздрили всі, хто її бачив. Із нею можна було полювати і вдень, і вночі. Коли сутеніло, я вішав їй на хвіст запаленого ліхтаря, і нічне полювання вдавалося нам іще ліпше за денне.

Якось після нашого вінчання дружина висловила бажання супроводжувати мене на полюванні. Я поїхав уперед вистежувати дичину, і незабаром моя вижлиця зупинилася перед величезною зграєю куріпок. Я вирішив почекати на баронесу, котра також їхала верхи в супроводі поручника мого полку і грума. Та час минав, а їх усе не було. Стурбований такою тривалою відсутністю, я повернув назад і приблизно на середині шляху несподівано почув протяжні жалісні крики. Здавалося, що вони лунали десь поблизу, хоча довкруги я не бачив жодної душі.

Я зіскочив із коня та припав вухом до землі, і тут не тільки переконався, що стогони чути з-під землі, а й навіть упізнав при цьому голоси моєї дружини та її супутників. Ураз я помітив вирву на кам'яновугільних копальнях, які чорніли неподалік. Усе стало зрозуміло: баронеса, поручник та грум провалилися у глибоку шахту. Спрямувавши коня до кар'єру, я помчав у сусіднє село за копачами. З величезними зусиллями й після тривалих приготувань їм таки вдалося витягнути нещасних із шахти завглибшки у дев'яносто футів.

Спочатку ми видобули на світ Божий грума, потім його коня, потім молодого офіцера з конем і нарешті баронесу, а за нею – її маленького клепера³. Найдивнішим у цій історії є те, що під час такого жакливого падіння не постраждали ні люди, ані тварини, якщо не брати до уваги дрібних синців та подряпин. Одначе всі вони страшно перелякалися. Ви, звісно, розумієте, що далі про полювання не могло бути й мови.

Підозрюю, що за час моєї розповіді ви вже й забули про мого чудового собаку. Тож, сподіваюся, поставитеся вибачливо до того, що і я не згадав про нього після такої моторошної події.

Наступного ранку я мусив поїхати на два тижні у службових справах. Повернувшись додому, я одразу кинувся шукати Діанку. Та ніхто з челяді не згадав за моєї відсутності про неї: прислуга гадала, що вижлиця втекла за мною. Я був у розпачі – її ніде не могли знайти. І тут мене осяяло – чи не стереже вона й досі знайдених тоді куріпок?

³ Німецька порода коней.

Страх і надія змусили мене тієї-таки хвилини вирушити до знайомої галявини. Як же я зрадив, коли побачив, що й справді, вірний пес робив стійку на тому самому місці, де я залишив його два тижні тому.

– Діанко! – гукнув я.

Зачувши мій голос, вона кинулася вперед, а я одним влучним пострілом вклав на місці двадцять п'ять куріпок. Одначе знесилена тварина ледве змогла підповзти до мене, так сильно її зморили голод та втома. Мені довелося взяти її до себе на коня, щоб довести додому. І ви, звичайно, розумієте, що я без вагань скорився цій не вельми зручній обставині. За кілька днів дбайливого догляду моя вижлиця оклигала, а незабаром допомогла мені розв'язати загадку, з якою я, можливо, ніколи б не впорався без її допомоги.

* * *

Якось я два дні не міг уполювати одного зайця. Діанка без перестанку виганяла його, але під постріл він ніяк не потрапляв. Я ніколи не вірив у чаклунство – надто добре знав світ і бачив чимало дивацтв. Але у тому випадку я вже зовсім не тямив, що відбувається. Нарешті заєць підвернувся- таки мені, і я пустив йому навздогін свій заряд. Вухань покотився по траві, та відгадайте, що я побачив! Окрім чотирьох лап під черевом, він мав іще чотири на спині. Коли дві нижні пари втомлювалися, він перевертався, немов управний плавальник, який уміє рухатись у воді на животі та спині, й утікав знову з подвійною прудкістю на двох інших парах лап, що встигли тим часом відпочити.

Ніколи після того трапунку не бачив я таких зайців, та й тоді ні за що не вдалося б мені це, якби не було в мене такого чудового собаки. Діанка такою мірою перевершувала всіх представників собачого роду, що я без вагань назвав би її єдиною і неповторною. Однак на таке визнання, поза сумнівом, заслужив другий мій собака, левретка.

Вона була не така вже й красуня, але жвавішої за неї тварини я не зустрічав. Якби ви, панове, побачили її, то замилювалися б нею і вже не дивувалися б тому, що я так сильно її любив, завжди брав із собою на полювання. Щоб вислужитися мені, ця левретка бігала так стрімко, так часто і так довго, що стерла собі ноги аж до живота. Відтоді ще не один рік вона слугувала мені на полюваннях за таксу.

Проте коли вона була ще молодшою і довгоногою, то якось погналася за зайцем, який видався мені підозріло товстим. На мою нещасну левретку шкода було й глянути: вона вже мала от-от ощенитись, але не могла вгамуватися і щосили летіла за здобиччю. Я навіть верхи ледь устигав за нею, аж зрештою взагалі відстав. Зненацька до мене долинув гавкіт цілої зграї собак, але тихий та ніжний. Я й не знав, що собі думати. Під'їжджаю ближче – а переді мною диво-дивина.

Зайчиця просто на бігу привела на світ зайченят, а моя левретка ощенилася. Та ще й до всього обидві матусі мали однакову кількість дитинчат. Зайченята інстинктивно кинулися втікати, а цуценята, також відрухово, погналися навздогін за ними і, зрештою, навіть загнали новонароджену дичину. Отак я виїхав на полювання з одним собакою, а повертався з шістьма, ще й загнавши шістьох зайців.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.